

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ДО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ І ТРАВМАТИЧНИМ ДОСВІДОМ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Надія Горішна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
E-mail: nadiahorishna@tnpu.edu.ua

Ганна Слозанська

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
E-mail: kulynyak@elr.tnpu.edu.ua

Важливим елементом інклюзивної освіти є забезпечення готовності вчителів навчати всіх учнів [1]. Україна зобов'язалася забезпечувати своїм громадянам право на освіту та на рівний доступ до неї шляхом ратифікації ряду міжнародних документів (Всесвітня декларація прав людини, 1948 р.; Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, 1966 р.; Конвенції ООН про права дитини, 1989 р.) та імплементації відповідних норм у власне законодавство (Конституція України, 1996 р.; Закон України «Про освіту», 2017 р.). Намагаючись забезпечити рівні можливості для здобуття освіти для усіх громадян, особлива увага приділялась особам з інвалідністю та особливими освітніми потребами як найбільш маргіналізованим групам, чії права на доступ до якісної освіти порушувались найчастіше. Підтвердженням готовності до забезпечення інклюзії, у тому числі й в освітній сфері стало доєднання України до Декларації про права інвалідів (ООН, 1975 р.), Конвенції про права дитини (ООН, 1989 р.), Стандартних правил забезпечення рівних можливостей для інвалідів (ООН, 1993 р.), Саламанської Декларації (ЮНЕСКО, 1994) та прийняття власних нормативно-законодавчих актів, ключовими з яких були Постанови Кабміну України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» від

15.08.2011 р. та «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» від 12.07. 2017 р.

Стійкі позитивні тенденції у розвитку інклюзивної освіти, що проявилися у збільшенні кількості інклюзивних класів у закладах загальної середньої освіти та учнів, які навчалися у них, чисельності посад асистентів вчителів [2], почали проявлятися лише на початку 2020-х років. Проте, дві великі кризи – пандемія коронавірусу та російсько-українська війна, стали грандіозними викликами на шляху до її подальшого розвитку. За даними Державної служби якості освіти частка учнів, які мали безперервний доступ до освіти під час пандемії коронавірусу, становила 50%. В умовах воєнного стану 70% учнів мали можливість продовжувати навчання очно і/або дистанційно [3]. У звіті Управління ООН з координації гуманітарних питань (ОСНА) про ситуацію в Україні зазначено, що станом на 24 лютого 2023 року війна порушила освітній процес для 5,7 мільйона дітей [4]. В умовах війни він ускладнений у всіх регіонах країни внаслідок переміщення населення, масового руйнування шкіл, труднощів в організації онлайн-навчання через перебої з Інтернетом та електрикою. Серйозними перешкодами для здатності дітей навчатися є вплив спричинених війною травм та психологічного стресу. Можна передбачити, що кількість дітей, які потребуватимуть інклюзії збільшиться в наступні роки у зв'язку зі збільшенням кількості дітей з інвалідністю та особливими освітніми потребами внаслідок фізичних та/або психологічних травм, отриманих під час війни.

Таким чином, війна в Україні має серйозний вплив на освіту загалом, а також на навчання дітей з ООП зокрема, що проявляється у порушенні їх прав на освіту, особливо тих, які перебувають на окупованих територіях та районах, де ведуться бойові дії; зниженні якості освіти через обмеження доступу до навчальних ресурсів, перерву в навчанні та нестабільність освітнього процесу; зниження здатності та мотивації учнів до навчання через погіршення їх фізичного та психоемоційного стану.

Ключовим фактором, що сприяє участі та навчанню всіх учнів, у тому числі з особливими освітніми потребами, є професійні компетенції шкільних вчителів у сфері інклюзивної освіти. Однак дослідження показують, що їх не вистачає необхідних загальних та специфічних компетенцій та знань для інклюзивного навчання [5; 6].

Опанування учителями, як тими, що практикують, так і майбутніми, навичками спілкування, навчання, мотивації осіб з ООП до навчання, включаючи учнів з посттравматичними, психологічними проблемами, є пріоритетним завданням системи освіти в Україні у найближчі роки. Його важливість усвідомлюється і на міжнародному рівні. Зокрема, одним зі стратегічних пріоритетів розробленої ООН програми підтримки уряду України у подоланні економічних та соціальних наслідків вторгнення росії та війни проти України під назвою «ООН в Україні. Перехідні рамки» є створення безпечного, безперервного та інклюзивного навчання, впровадження психосоціальної підтримки, соціального та емоційного навчання, навчання життєвих навичок, забезпечення реінтеграції учителів, викладачів та дослідників [7].

Досягнення означених цілей, на нашу думку, може здійснюватися через: опанування вчителями знаннями про вплив травматичного досвіду на навчання та розвиток дітей; опанування ними методами, методиками та інструментами для роботи з дітьми з ООП та травматичним досвідом, такими як техніки релаксації, арт-терапії, ігрової терапії тощо; створення можливостей для відпрацювання практичних навичок їх застосування для студентів педагогічних спеціальностей через практичне навчання у школах і/або стажування чи волонтерство в організаціях, які працюють з даними категоріями дітей; забезпечення учителів психологічною підтримкою та навчанням з питань збереження психічного та емоційного здоров'я.

Шляхами реалізації зазначених завдань, на нашу думку є: розробка та впровадження окремих модулів і/або спеціалізованих курсів на рівні бакалаврату, магістратури та програм підвищення кваліфікації; проведення

тренінгів, семінарів та воркшопів для обміну досвідом та обговорення проблем, що виникають у роботі з даними категоріями дітей; підготовку підручників та методичних розробок для учителів про особливості роботи з дітьми з ООП та травматичним досвідом війни; проведення досліджень та аналізу результатів роботи учителів з метою вдосконалення підходів та методів роботи з ними; створення мережі професійної співпраці між вчителями, які працюють з дітьми з ООП та травматичним досвідом, і закладами вищої освіти з метою обміну досвідом, вдосконалення підходів до навчання дітей та підготовки фахівців. В цілому, реалізація завдань підготовки вчителів до роботи з дітьми з ООП та травматичним досвідом війни потребує комплексного підходу, який охоплює не лише підготовку учителів, але й створення умов для психологічної підтримки дітей та сприяння їхньому соціальному включенню.

Список використаних джерел:

1. UNESCO. Global education monitoring report 2020: Inclusion and education: All means all. 2020. URL: <http://surl.li/fhxsg> (дата звернення: 07.03.2023).
2. Horishna N., Polishchuk V., Slozanska H., Hlavatska O. Trends in the development of inclusive education in Ukraine. *Educational Dimension*. 2020. No. 55. P. 103–116.
3. Управління освіти і науки Черкаської ОДВА. URL: <http://surl.li/fhxck> (дата звернення: 06.03.2023).
4. ОСНА. Україна: Гуманітарне реагування у 2022 році. URL: <https://reports.unocha.org/uk/country/ukraine/> (дата звернення: 05.03.2023).
5. Martynchuk O. V., Skrypnyk T. V., Sofiy N. Z., Hanssen N. B. Inclusive education in Ukraine: Tension between policy and practice. *Dialogues between Northern and Eastern Europe on the Development of Inclusion: Theoretical and Practical Perspectives*. 2021. P. 148–167.
6. Hrabovets I., Kalashnikova L., Chernous L. The problems of implementation of inclusive education in Ukraine: generalization the experience of empirical sociological researches experience. *SHS Web of Conferences*. 2020. Vol. 75, 03011.
7. United Nations in Ukraine Transitional Framework. September 2022–December 2023. URL: <http://surl.li/fhxdf> (дата звернення: 08.03.2023).